

СПЕЦИФІКА СУЧАСНИХ ПРОЯВІВ СЕПАРАТИЗМУ В СВІТІ

SPECIFICITY OF MODERN MANIFESTATIONS OF SEPARATISM IN THE WORLD

Лисянський П.Л.,

*аспірант кафедри політичних теорій
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Ястребова В.А.,

*аспірант кафедри політичних теорій
Національного університету «Одеська юридична академія»*

У статті були знайдені емпіричні дані, щодо сепаратистських рухів по просуванню сепаратизму на пострадянському просторі.

Поняття «сепаратизм» широко інтерпретується у сучасній політичній та правовій практиці. Ця концепція передбачає: підвищення вимог самовизначення частин державних територій та його подальшого поділу та незалежності (із сепаратизмом); використання незаконних методів (потужності) управління розширення автономних, федеральних, конфедеративних правах. У деяких випадках рух сепаратистів може працювати в сусідніх країнах, виступаючи за об'єднання з сусідньою країною або її частиною. Сепаратистські рухи створюють політичні партії, як правило, націоналістична або військова (терористична) освіта і, якщо можливо, свого роду «уряди у вигнанні». Методологічною базою дослідження є системний, структурно-функціональний, порівняльно-політичний підходи, методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, спостереження Сепаратистські рухи сьогодні набирає обертів у всьому світі, у різних країнах на різних континентах. Нині вони є глобальною етно-політичною проблемою. Сепаратизм має поділ на певній галузі багатонаціональної держави та створення своєї незалежної національної держави формування як своє основне завдання.

Хід процесів етнічного сепаратизму в багатонаціональних державах багато в чому залежить від ступеня розвитку демократичних інститутів і цінностей в суспільстві. Залежно від цього чинника рух за відокремлення від єдиної держави може мати форму конституційного процесу та суспільного діалогу або внутрішньодержавного конфлікту (або навіть війни, залежно від масштабу насильства. Зовнішнє військове втручання в етнополітичний конфлікт, засноване на вимогах етнічної групи відокремитися від багатонаціональної держави, на сучасному історичному етапі є негативним фактором у врегулюванні таких конфліктів через те, що воно нездатне вплинути на причини конфлікту. Зовнішнє втручання вводить в конфлікт, крім діючих сторін, додаткового активного агента, який переслідує свої інтереси в даній конфліктній ситуації і не завжди зацікавлений в швидкому врегулюванні конфлікту. Політика етнічних уподобань може зіграти значну роль у зниженні гостроти проблеми етнічного сепаратизму у світі, забезпечуючи гнучке реагування державних органів на проблеми етнічних груп. Варіанти такої політики повинні створюватися тільки на основі місцевого контексту і досвіду взаємин між конкретною державою і його етнічними групами. Сприйняття політики преференцій безпосередньо залежить від переважаючої культури конфлікту в суспільстві.

Для запобігання або вирішення конфліктів на ґрунті етнічного сепаратизму особливе значення має розвиток відповідної системи освіти для населення потенційно сепаратистських регіонів. Пріоритетом має стати формування особистісних установок, відповідних громадянському суспільству, з поступовим зниженням ролі етнічної ідентифікації в повсякденному житті, що забезпечується збалансованим поєднанням громадянського та етнокультурного компонентів в освітній політиці багатонаціональної держави.

Ключові слова: сепаратистські рухи, громадські рухи, просування, сепаратизм, пострадянський простір.

The article contains empirical data on separatist movements to promote separatism in the post-Soviet space.

The concept of "separatism" is widely interpreted in modern political and legal practice. This concept provides for: increasing the requirements for self-determination of parts of State territories and its further division and independence (with separatism); using illegal methods (power) to expand autonomous, federal, and Confederate rights. In some cases, the separatist movement may operate in neighboring countries, advocating unification with or part of a neighboring country. Separatist movements create political parties, usually nationalist or military (terrorist) formations and, if possible, a kind of "government in exile". The methodological basis of the research is systematic, structural-functional, comparative-political approaches, methods of analysis, synthesis, induction, deduction, observation separatist movements are now gaining momentum all over the world, in different countries on different continents. Now they are a global ethno-political problem. Separatism has a division into a certain branch of a multinational state and the creation of its own independent national state formation as its main task.

The course of ethnic separatism processes in multinational states largely depends on the degree of development of democratic institutions and values in society. Depending on this factor, the movement for separation from a single state can take the form of a constitutional process and public dialogue, or an internal conflict (or even war, depending on the scale of violence. External military intervention in an ethno-political conflict, based on the demands of an ethnic group to separate from a multinational state, at the present historical stage is a negative factor in the settlement of such conflicts due to the fact that it is unable to influence the causes of the conflict. External interference introduces into the conflict, in addition to the active parties, an additional active agent who pursues his own interests in this conflict situation and is not always interested in a quick settlement of the conflict. The policy of ethnic preferences can play a significant role in reducing the severity of the problem of ethnic separatism in the world, ensuring a flexible response of state bodies to the problems of

ethnic groups. Options for such policies should be created only on the basis of the local context and experience of the relationship between a particular state and its ethnic groups. The perception of preference policies directly depends on the prevailing culture of conflict in society.

In order to prevent or resolve conflicts based on ethnic separatism, the development of an appropriate education system for the population of potentially separatist regions is of particular importance. The priority should be the formation of personal attitudes appropriate to civil society, with a gradual decrease in the role of ethnic identification in everyday life, which is ensured by a balanced combination of civil and ethno-cultural components in the educational policy of a multinational state.

Key words: separatist movements, social movements, promotion, separatism, post-Soviet space.

Вступ. У сучасному світі руйнівна дія сепаратизму поширюється практично на всі держави. Вона виступає в кількох іпостасях: як явище, власне багатонаціональним і багатоконфесійним державам, і як спосіб втілення в реальність геополітичних інтересів провідних світових держав. В останньому випадку метою є структурна трансформація існуючого світового порядку.

Останні події в деяких регіонах світу показали, що сепаратизм стає серйозною політичною вагою. Це явище дедалі більше впливає на визначення місця та ролі суверенних держав у сучасних світових політичних процесах. Крім того, сепаратистські рухи чинять тиск на цілісність і національну безпеку. У зв'язку з цим виникає потреба у системному дослідженні даної проблеми та розробці комплексу заходів протидії сепаратизму, з метою збереження стабільності як національної держави, так і політичних процесів на глобальному рівні.

Особливий інтерес викликає двоїстість суспільного сприйняття цього явища. З одного боку, сепаратизм підриває основи багатонаціональних держав, з іншого – виступає інструментом реалізації права націй на самовизначення. Тому оцінка цього явища може бути розпливчастою та неоднозначною, що зазвичай призводить до нових етнополітичних конфліктів.

Мета статті – проаналізувати специфіку сучасних проявів сепаратизму в світі.

Виклад основного матеріалу. Сепаратистські рухи можна розглядати як внутрішню та зовнішню загрозу миру водночас, оскільки вони впливають на багатьох учасників. Це, звичайно, держава, де виник сепаратистський рух, оскільки меншість бажає отримати незалежність від нього, порушуючи цілісність держави. Проте під удар потрапляють і сусідні країни. У результаті сепаратистські настрої поширилися далі, ставлячи під загрозу міжнародний мир і безпеку, оскільки боротьба за незалежність може перерости у збройний конфлікт.

Те, як може змінитися політичний і територіальний ландшафт в результаті діяльності сепаратистських рухів і розпаду держав, ми вже бачили кілька десятиліть тому. Наслідки сепаратистських настроїв досить тривожні та можуть призвести не лише до автономії держави: події навколо 1990-х років показують, наскільки кардинально може змінитися політичний ландшафт не лише

держави, а й регіону чи світу в цілому. Розпад Югославії та вимоги Косова щодо автономії, розкол Югославії, відокремлення держав-сателітів Радянського Союзу та розпад СРСР – це принесло великі зміни в систему міжнародних відносин, які не були зроблені мирними засобами (включаючи насильницький конфлікт у деяких випадках).

Однак, незважаючи на попередні приклади в історії, які демонструють боротьбу та негативний вплив на цивільне населення, меншини, які вимагають автономії, все ще можуть використовувати насильницькі засоби. Оскільки ліквідувати та повністю контролювати сепаратистські рухи неможливо, це питання справді потребує особливої уваги, адже кожен випадок особливий. Проте все ж може бути певний спільний підхід чи механізм у міжурядовій організації для боротьби з сепаратизмом, розробленим, оскільки коли справа доходить до сприйняття новостворених акторів, думки розходяться, що ускладнює відносини між державами, які й так могли бути непростими.

Чим більше учасників у системі міжнародних відносин, тим складніше буде вибудувати діалог, шукати компроміс для вирішення конфліктів і загалом підтримувати міжнародну стабільність. Отже, щоб спробувати зменшити або принаймні врегулювати кількість сепаратистських настроїв, слід враховувати чинники, які впливають на рішення меншості про відокремлення. Зазвичай до таких факторів відносяться: невдоволення економікою, політичні та культурні відмінності.

Взаємовідносини між державою та режимом, з одного боку, та людьми – цивільними особами, резидентами, нелегальними іммігрантами та іноземцями – з іншого боку, є одними з важливих тем, які вивчаються в останні десятиліття. Існуюча література з соціології, політології, антропології та права окреслює та аналізує приклади протистоянь між сторонами в усьому світі. Коли обговорюються тематичні дослідження масового протесту чи колективного насильства, доречними є запитання: чому, коли чи що призвело до зіткнення між державою та народом і що призводить до ескалації. Гарр розробив теорію відносної депривації в 1960-х роках після руху за громадянські права в США [19]. Діані склав карту різних типів протестних рухів, зосередившись на неформальних взаємодіях між протестувальниками [15]. Конте-Морган запропонував різні підходи до ана-

лізу політичного насильства. Конте-Морган [12] і Спрингак [25] зосередилися на внутрішньому політичному насильстві серед євреїв з 1940 по 1995 рік. Нарешті, Хітмен запропонував новий погляд на аналіз політичного насильства з боку арабської національної меншини в ізраїльському суспільстві, зосереджуючись на моделях діяльності, а не на ідеологіях [21].

Кожна група людей має більше двох варіантів (протест/насильство), коли вона змушена реагувати на політику режиму, або коли вона прагне досягти своїх цілей через самоініціативу. Методологічна проблема полягає в тому, що якщо науковець бажає знайти попередні дослідження, що стосуються трьох із п'яти варіантів, він або вона має дивитися за межі політичної дисципліни, яка постійно шукає моделі поведінки соціальних протестних рухів або людей, які вдаються до насильства в для реалізації політичних інтересів.

Сепаратизм – це ідеї чи дії, що виступають за відокремлення групи чи територіальної одиниці від держави (країни), державних інституцій або більшої групи, як правило, у формі автономії чи незалежності. Дослідження складних взаємозв'язків між інтенсивністю сепаратизму та його цілями та мотиваціями між країнами чи в межах окремих штатів є одним із центральних напрямів досліджень у соціальних науках. Систематичний аналіз цього явища є в політології, соціології, антропології, соціальній психології та географії.

Сепаратизм означає прагнення групи відокремитися від країни та утворити нове, незалежне, і, якщо можливо, суверенне утворення. Різноманітні теорії, здебільшого зі школи міжнародних відносин, намагаються зрозуміти умови заяви про відокремлення від союзної держави, переважно в контексті етнічного конфлікту [1-8]. Видається, що такі теорії доречні не лише тоді, коли йдеться про етнічну приналежність, але й коли існують різні ідеології між групами подібного походження, як у прикладі євреїв з ультраортодоксальними переконаннями та нерелігійною єврейською більшістю [9-13].

На думку фахівців, сучасний сепаратизм, як політичний рух, базується на хибно трактованому принципі самовизначення. Кожна етнічна група повинна мати свою державно оформлену територію. Його основою є компактне проживання етнічних груп на території іншої національності [16-18].

Коли держава приймає політику і діє для її реалізації, то одним із варіантів для людей, які протистояли цій політиці, є сепаратизм. Є сім ключових факторів, які допомагають оцінити, чи відбудеться варіант розлучення:

- Регіональне багатство.
- Регіональна автономія.

- Етнічна самобутність.
- Групові навички.
- Елітна вертикальна мобільність.
- Знакові історичні ресурси.
- Демонстраційні ефекти [20].

Деякі вчені стверджують, що найбідніші та найменш розвинені етнічно відмінні регіони найбільш схильні до відділення [21], тоді як до інших відноситься навпаки, тобто найбагатші регіони будуть найбільш сепаратистськими. І Брасс, і Гехтер виявили, що якщо певний регіон уже користується автономією, жителі цього регіону вважають за краще залишатися в союзній державі. Навпаки, Трейсман стверджував у контексті переговорів, що групи, які володіють більшою владою, висуватимуть більш радикальні претензії на сепаратизм, оскільки вони використовують свої ресурси та силу для тиску на державу, як це було у випадку Каталонії у 2017 році [27].

Що стосується інтенсивності, науковці розрізняють латентний сепаратизм у формі вірувань, установок, нормативів, ідеологій, а також колективних спогадів про минулий автономний або незалежний статус, і активний сепаратизм, який може бути мирним (клопотання, недотримання національних законів, формування сепаратистських рухів, мітингів чи демонстрацій) або насильницький (знищення майна, побиття, заворушення, партизанські напади, терористичні акти та громадянські війни). Інтенсивність сепаратизму також пов'язана з масштабом і характером сепаратистських вимог [28]. На найнижчому кінці шкали знаходяться вимоги на рівні групи або громади щодо більшої частки економічних доходів або підвищення статусу їхньої культури та способу життя, які не передбачають зміни конституцій чи інших правових основ національної держави. США; провінційний сепаратизм у Європі, Китаї та Російській Федерації; і сектантське дисидентство (наприклад, нація ісламу в Сполучених Штатах, старообрядництво в Російській православній церкві). В останньому випадку сектантство означає відрив від основної частини основної релігії групи, а дисидентство стосується цих груп, які прагнуть відокремитися від суспільства та уряду у важливих напрямках.

На вищому рівні знаходяться вимоги змінити конституції чи інші основні державні закони з метою децентралізації урядової влади в межах штату на користь складових адміністративних одиниць (провінцій), як правило, стосовно виборчих процесів, призначень уряду, оподаткування, контролю над природними ресурсами та основними економічними діяльностями, використання мови, освіти, регулювання церков та інші культурні та символічні питання. Наприкінці двадцятого та на початку двадцять першого століття цей тип сепаратистських вимог систематично ілю-

стрував рух, відомий як «парад суверенітетів» у пострадянській Росії (1991–1999). Результатом цього руху стало укладення федеративного договору, пере визначення політичного статусу Росії вісімдесяти дев'яти суб'єктів (країв, республік і округів) у конституції Росії, а також підписання договорів про розподіл повноважень між федеральними урядами понад п'ятдесяти суб'єктів [10].

Швидше за все, якщо говорити про те, чи слід вирішувати ці питання індивідуально чи колективно, то останнє видається більш раціональним, оскільки в умовах глобалізації будь-яка нестабільність може сильно вплинути на інших акторів системи. Робота зі справами сепаратистів багато в чому пов'язана з вирішенням і запобіганням конфліктам, які є одними з основних обов'язків ООН. Однак ефективність ООН у ньому часто викликає сумніви, незважаючи на успішні справи. Проте як міждержавна організація, яка має достатньо інструментів і повноважень, вона може зробити великий внесок у врегулювання питань, пов'язаних із сепаратистськими рухами. Він також може слугувати платформою для обговорення цих питань, сприяючи побудові діалогу як між конфліктуєчими сторонами, так і зацікавленими державами [16].

Що стосується одностайного підходу, то, як було сказано раніше, важко розробити єдиний шаблон, який підходив би для всіх випадків. Проте зосередження на переговорах з метою усунення можливості ескалації до насильства, безумовно, сприяло б зменшенню негативного впливу сепаратистських рухів, а не доводило б його до крайності. Крім того, велику роль відігравав би моніторинг розвитку сепаратистських настроїв, який би дозволив вирішити конфлікт мирним шляхом. Моніторинг і раннє реагування разом є, ймовірно, найкращим підходом до врегулювання та розв'язання конфлікту, і це також стосується випадків сепаратистів.

Міжнародна стабільність і безпека є надзвичайно важливими для послідовного розвитку суспільства. Без його обслуговування та оперативного реагування на різні загрози міжнародне співтовариство зіткнеться з катастрофічними проблемами, які потенційно коштуватимуть людських життів. Оскільки сепаратизм також може розглядатися як загроза, його необхідно розглядати та контролювати на ранніх етапах. Співпраця органів місцевого самоврядування з такою міждержавною організацією, як ООН, у цьому плані була б, ймовірно, найкращою стратегією для забезпечення чіткого розуміння ситуації (вимоги та позиція сторін, залучених у конфлікт, щодо прагнення до автономії), і в результаті вжити необхідних заходів [4-11; 29].

Найсильнішою формою сепаратизму є вимога незалежної державності (повного відділення),

що супроводжується наданням сепаратистським підрозділам монополії на законне застосування насильства в межах своїх кордонів і міжнародним визнанням суверенітету нової держави. Відображаючи прагнення до самовизначення, ці вимоги приймають форму громадянського чи етнічного націоналізму або, як правило, поєднання обох. Яскравими прикладами на глобальному рівні як минулого, так і сьогодення є сепаратистські рухи в Іспанії (Баски), Канаді (Квебек), Туреччині (Курди), Великій Британії (Північна Ірландія), Радянському Союзу (Естонія, Литва, Латвія), Російська Федерація (Чечня), колишня Югославія (Хорватія, Косово, Боснія, Словенія), Грузія (Абхазія, Південна Осетія), Індонезія (Ачех, Східний Тимор), Китай (Тибет, Сіньцзян), Індія (Кашмір), Мексика (Чьяпас), Нігерія (Біафра), Ефіопія (Еритрея), Сполучені Штати (Конфедерація), та в інших місцях. У більшості випадків, коли ці типи сепаратистських вимог мали сильну соціальну підтримку, вони також супроводжувалися масовими політичними діями, від демонстрацій і референдумів до формування повстанських армій і тривалих війн [9].

Більшість сепаратистських ідеологій або рухів є складними сумішами політичного, етнічного/расового, релігійного та соціально-економічного сепаратизму. Лише рідко можна знайти будь-яку з цих різних форм сепаратизму в чистому вигляді. Політичний сепаратизм являє собою суперечку щодо дизайну та контролю над політичними системами та їх складовими інститутами. Мобілізовані політичні ідеології мають першочергове значення. Це був випадок монархічних, соціалістичних і ліберально-демократичних сепаратистських рухів, які захопили владу в провінційних урядах і мобілізували військові сили, щоб безуспішно боротися з захопленням більшовиками центрального уряду Росії в листопаді 1917 року [8]. Центральний елемент сепаратистських рухів, які пізніше сприяв розпаду Радянського Союзу був антикомунізм. Останнє уможливило об'єднання продемократичних і націоналістичних рухів, які не мали причин об'єднувати зусилля інакше. Перший обраний президент Росії Борис Єльцин мобілізував явно антирадянський сепаратистський рух, який виступав за відокремлення від радянських інституцій, таких як Комуністична партія, КДБ (служба безпеки та розвідки Радянського Союзу) та державне планове агентство.

У Європі вже багато років залишається незмінним перелік значно менш виражених етнічних конфліктів. Перелік проблемних територій, де існують загрози сепаратизму, набагато вужчий. Зазвичай завжди присутні: Ольстер і Шотландія – у Великобританії, Країна Басків і Каталонія в Іспанії, Корсика у Франції, Фландрія і Валлонія в Бельгії, північ країни в Італії. У Сербії

значна частина населення (і не тільки угорського походження) Воєводини постійно проявляє автономістичні тенденції. Албанці, які населяють три південні громади Сербії, вимагають тих же прав, які надає косовським сербам Брюссельська угода (2013) між владою Сербії та Косова. Між македонцями та албанцями в Македонії періодично виникають спалахи напруженості, а в опитуваннях домінують «великоалбанські» настрої (прагнення об'єднати всі албанські землі в єдину державу), а також серед албанців в Албанії та Косово, Македонії. Цілісність Боснії та Герцеговини, підтримана зовнішнім тиском з боку ЄС та НАТО [11-15].

Етнічний, расовий і релігійний сепаратизм передбачає претензії на підвищення статусу, автономію або незалежність окремих етнічних, расових або релігійних груп від держави або більшої групи. У центрі етнічних/расових рухів знаходяться вимоги культурної та/або мовної самобутності та привілеїв (як у Квебеку, Країні Басків і Корсиці). Релігійні сепаратистські рухи виникають всередині основних релігій (католицько-протестантський конфлікт на Північному острові, шиїтсько-сунітський конфлікт в Іраку) або між основними релігіями (індуїстсько-мусульманський конфлікт за Кашмір, відмінності між ісламом і християнством у Боснії). У своїй найбільш крайній формі ці рухи заявляють про необхідність забезпечити фізичне виживання цілої етнічної/расової та/або релігійної групи (Абхазія, Чечня, Сінцзян).

Сепаратизм етнічних, расових і релігійних меншин також може мати форму опору дискримінації, гнобленню, примусовому переселенню, етнічним чисткам, або масове знищення, ініційоване проти них політично домінуючими етнічними чи расовими групами в державі (тобто тими, хто контролює армію, поліцію, сили безпеки, найманців і воєнізованих формувань). В останніх випадках сепаратистські конфлікти стають особливо інтенсивними, жорстокими та затяжними, оскільки моделі дій-відплати загострюються, стають нерозв'язними та обмежують зусилля третіх сторін у розв'язанні конфлікту в межах або за межами держави [1-4]. Одним із важливих емпіричних питань у соціальних науках є те, якою мірою інтенсивність сепаратистських рухів залежить від того, чи є етнічні, мовні, релігійні та інші розколи в суспільстві наскрізними (Індія) чи частково перетинаються (Росія). Економічний сепаратизм, з іншого боку, символізується гаслом американських колоністів, які прагнуть незалежності від Британська імперія – «жодного оподаткування без представництва» – але коли економічні інтереси переважають, сепаратистські рухи, швидше за все, закінчяться угодами з центральною владою, а не розпадом держави.

Перевірка деяких прикладів з минулого показує, що групи етнічних меншин обирають сепаратизм як спосіб дії під час конфліктів з владою. Нижче наведено кілька прикладів, які демонструють і підтверджують цю тезу: алавітська меншина в Сирії, принаймні до 1946 року, була за відокремлення від території Сирії. Це прагнення було підтримано Францією, яка побачила можливість у відокремленні алавітів як частину своїх амбіцій на важливу роль у регіоні [10].

Іншим прикладом є північна гілка ісламського руху в Ізраїлі, яка послідовно прагне створити автаркічні інститути для арабської меншини. У минулому її високопоставлені спікери часто заявляли, що не визнають державу Ізраїль і бажають відокремитися.

У курдів те саме бачення. Понад 30 мільйонів з них більше століття прагнуть відокремитися від Туреччини, Іраку, Ірану та Сирії. Можна заперечити це, стверджуючи, що деякі політичні структури серед курдського населення вважають за краще зберігати статус-кво, і все ж є курди з політичною владою, які закликають – постійно – до встановлення самовизначення та створення власного суверенного політичного утворення. Нарешті, коротко кажучи, референдум у Каталонії 2017 року є ще одним прикладом сепаратизму [12].

Економічна криза, особливо в Іспанії, ставить іспанську державу перед новим випробуванням на міцність. В даний час в Іспанії 17 автономних регіонів, з яких найбільш промислово розвинені Каталонія і Країна Басків. Історичною основою автономії є не втрачені традиції регіональної культурної та мовної ідентичності, які широко поширені по всій Іспанії. Проте лише три історичні регіони протягом століть користувалися широкими правами автономії: Країна Басків, Наварра та Каталонія. На думку експертів Інституту Латинської Америки РАН, потужний сепаратистський напрямок розвинувся в Каталонії, де велика частина населення традиційно вимагає від Іспанії визнання своєї мови та культурних відмінностей. «Каталонці – не іспанці, а іспанці – не каталонці», – це дуже поширене ставлення жителів автономного співтовариства [18].

Каталонський націоналізм підігривається тим, що донедавна їхній регіон віддавав значну частину заробітку в казну, забезпечуючи до чверті всіх доходів. Каталонці вважають, що як фінансові донори вони «забезпечують всю країну», а деякі значні проекти в автономії не можуть бути реалізовані. Водночас, на відміну від баскських сепаратистів та їхніх прихильників, каталонці віддають перевагу незбройним методам боротьби з центральною владою, орієнтуючись на мирне співіснування різних політичних сил. Цей позитивний момент не скасовує чіткого прагнення до досяг-

нення національного суверенітету, характерного для багатьох каталонців [17].

Через неспроможність фламандської та валлонської сторін домовитися Бельгія викликає більше сумнівів у їх життєздатності. Протириччя між Фландрією та Валлонією спочатку були закладені в основу бельгійської держави. Головною точкою суперечки став Галле-Вілворде, двомовний район Брюсселя, який об'єднує 19 комун регіону Брюссель і 35 муніципалітетів провінції Фламандський Брабант. Район є своєрідною «надбудовою» над «мовним кордоном», що розділяє «одномовну» Фландрію та двомовний Брюссель. Фламандська більшість у бельгійському парламенті прагне приєднання округу, щоб досягти «мовної однорідності» на фламандській території. Важке вирішення долі Брюссельського регіону є, мабуть, останнім бар'єром для фламандських сепаратистів на шляху реалізації своїх планів. За даними Інституту Африки РАН, в основі сепаратистських устремлінь продовжує залишатися африканське етнічне суперництво та політизація міжконфесійних відмінностей. За невеликим винятком, африканські держави є багатоетнічними за характером. У 29 державах континенту проживає більше десятка основних етнічних груп [18].

Сьогодні конфесійний конфлікт в Африці є важливою складовою ідеологічної та організаційної платформи сепаратизму. Загострення протирич між прихильниками шіїтської та сунітської версій ісламу, світськими та релігійними прихильниками розвитку країн Північної Африки та Близького Сходу призвело до ситуації, коли наслідки цих протистоянь стало важко передбачити [19].

Соціальні наукові дослідження визначають три джерела мотивації сепаратистських рухів:

1) структурні умови (макроекономічні показники та міжгрупові відмінності, демографічні тенденції та розподіл етнічного населення, тип державного устрою, етнофедералізм, географія та рельєф);

2) поведінкові мікрооснови (міжгрупові упередження, фрустраційно-агресивна психологія, когнітивні процеси, емоції);

3) інтерактивність (торг або «ігри» всередині та поза державою, конфліктний прецедент, демонстраційні ефекти).

З проблемою сепаратизму в сучасних умовах стикаються практично всі держави, на території яких є анклав, що мають етнічну, релігійну та культурну самобутність. Водночас прояви цих проблем і ступінь їх гостроти значно відрізняються в різних за рівнем розвитку регіонах світу. Відповідно, різні й методи та можливості протидії сепаратизму [15].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасна система міжнародних відносин

є складною і багато в чому залежить від взаємозалежності. Актори системи пов'язані економічно та політично, і, незважаючи на всі вигоди, які вони від цього отримують, те, як негативні події можуть вплинути на кожного з них, може стати тригером або причиною кризи, яку буде важко вирішити. Хоча сепаратизм можна розглядати більше як локальну загрозу, тобто сепаратистські рухи можуть надихнути сусідні країни в регіоні, якщо він наростатиме й поширюватиметься все далі й далі, він потенційно може призвести до кризи світового масштабу. Отже, перш ніж це потенційно стане тенденцією, профілактичні заходи слід інтегрувати якомога швидше, оскільки для їх розробки завжди потрібен час.

Управління конфліктом, коли він уже загострився, можливо, але дуже ймовірно, що уникнути насильства буде важко. Розробка підстав, платформ і механізму, які б дозволяли шукати найбільш мирні шляхи розв'язання, має здійснюватися заздалегідь. Випадки сепаратистських настроїв не такі вже й рідкісні, і вони є навіть у розвинених країнах. Можна перерахувати безліч випадків, включаючи Каталонію, Шотландію, Кашмір, Гонконг і так далі. Ці ситуації не слід залишати на самоті, оскільки вони не вирішуються самі по собі і можуть загостритися будь-коли. Вони можуть зрости чисельно, і до того, як це станеться, слід створити більш розвинутий механізм мирного управління ними. Випадки сепаратистських настроїв не такі вже й рідкісні, і вони є навіть у розвинених країнах. Можна перерахувати безліч випадків, включаючи Каталонію, Шотландію, Кашмір, Гонконг і так далі. Ці ситуації не слід залишати на самоті, оскільки вони не вирішуються самі по собі і можуть загостритися будь-коли. Вони можуть зрости чисельно, і до того, як це станеться, слід створити більш розвинутий механізм мирного управління ними.

Випадки сепаратистських настроїв не такі вже й рідкісні, і вони є навіть у розвинених країнах. Можна перерахувати безліч випадків, включаючи Каталонію, Шотландію, Кашмір, Гонконг і так далі. Ці ситуації не слід залишати на самоті, оскільки вони не вирішуються самі по собі і можуть загостритися будь-коли. Вони можуть зрости чисельно, і до того, як це станеться, слід створити більш розвинутий механізм мирного управління ними.

Велике значення має недопущення зовнішнього стимулюючого впливу на сепаратистів. Законодавчі вимоги до громадських організацій, які отримують фінансову підтримку з-за кордону та займаються політичною діяльністю, реєструватися як іноземні агенти, не вирішують проблеми, оскільки це потребує комплексного підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Байректаревич А. Why is (the Korean peninsula and East) Asia unable to capitalize (on) its successes: Asia needs ASEAN-ization not Pakistanization of its continent. *Конфликтология / nota bene*. 2014. Т. 1, № 1. С. 59–64. URL: <https://doi.org/10.7256/.2014.1.13520> (дата звернення: 05.01.2023).
2. Ди Грегорио А. Vetting in post-authoritarian societies: a proposal of classification from the point of view of comparative law. *Конфликтология / nota bene*. 2014. Т. 1, № 1. С. 7–27. URL: <https://doi.org/10.7256/.2014.1.12941> (дата звернення: 05.01.2023).
3. Карпович О.Г. «Революция зонтиков» в Гонконге: признаки цветной революции. *Политика и Общество*. 2015. Т. 4, № 4. С. 543–548. URL: <https://doi.org/10.7256/1812-8696.2015.4.13571> (дата звернення: 05.01.2023).
4. Карпович О.Г. Идеологическая база сепаратизма в системе координат современной мировой политики. *Политика и Общество*. 2014. Т. 11, № 11. С. 1339–1352. URL: <https://doi.org/10.7256/1812-8696.2014.11.12959> (дата звернення: 05.01.2023).
5. Польовий М. А., Хевцуріані А. Природа та різновиди сепаратизму в сучасному світі. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голова ред. ради), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (відп. ред.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 68. С. 114–119.
6. Ilchenko D. A., Maikova V. P. The influence of mass media and the internet on the formation of public consciousness in contemporary Russia. *Bulletin of the Moscow State Regional University (Philosophy)*. 2018. No. 4. P. 17–25. URL: <https://doi.org/10.18384/2310-7227-2018-4-17-25> (date of access: 05.01.2023).
7. Management Institute Management Institute of Latin America. Liderazgo Empresarial: Dirige y Forma Equipos de Manera Más Efectiva. Independently Published, 2020.
8. Acum Da Pas. Acum Da Pas. Official Party Website. 2019. URL: <https://acum.md/Agenda.ge>. (date of access: 05.01.2023)
9. Eastern Partnership countries create catalogue of investment projects. URL: <https://agenda.ge/en/news/2019/1863> (date of access: 05.01.2023)
10. Agius C. Transformed beyond recognition? The politics of post-neutrality. *Cooperation and Conflict*. 2011. Vol. 46, no. 3. P. 370–395. URL: <https://doi.org/10.1177/0010836711416960> (date of access: 05.01.2023).
11. Alexseev M. A. Center-Periphery Conflict in Post-Soviet Russia: A Federation Imperiled. Palgrave Macmillan, 1999. 306 p.
12. Chiveri V. Activity of the business community in the Transnistrian region in the conditions of the unsettled conflict. Institutul pentru Politici si Reforme Europene and Hanns Seidel Stiftung. 2016. URL: <https://ipre.md/2016/06/23/study-activity-of-the-business-community-in-the-transnistrian-region-in-the-conditions-of-the-unsettled-conflict/?lang=en> (date of access: 05.01.2023).
13. Conteh-Morgan E. Collective political violence: An introduction to the theories and cases of violent conflicts. London : Routledge, 2004. 333 p.
14. Russia and the 'frozen' conflicts of the Euro-Atlantic space. *Russian Foreign Policy under Dmitry Medvedev, 2008–2012*. 2015. P. 28–43. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315672403-3> (date of access: 05.01.2023).
15. Diani M. The Concept of Social Movement. *The Sociological Review*. 1992. Vol. 40, no. 1. P. 1–25. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-954x.1992.tb02943.x> (date of access: 05.01.2023).
16. Fearon J. D., Laitin D. D. Ethnicity, Insurgency, and Civil War. *American Political Science Review*. 2003. Vol. 97, no. 01. P. 75–90. URL: <https://doi.org/10.1017/s0003055403000534> (date of access: 05.01.2023).
17. Gorenburg D. Regional Separatism in Russia: Ethnic Mobilisation or Power Grab?. *Europe-Asia Studies*. 1999. Vol. 51, no. 2. P. 245–274. URL: <https://doi.org/10.1080/09668139999029> (date of access: 05.01.2023).
18. Peoples versus states: minorities at risk in the new century. *Choice Reviews Online*. 2000. Vol. 38, no. 04. P. 38–2401–38–2401. URL: <https://doi.org/10.5860/choice.38-2401> (date of access: 05.01.2023).
19. Gurr T. A Causal Model of Civil Strife: A Comparative Analysis Using New Indices. *American Political Science Review*. 1968. Vol. 62, no. 4. P. 1104–1124. URL: <https://doi.org/10.2307/1953907> (date of access: 05.01.2023).
20. Hale H. E. The Parade of Sovereignties: Testing Theories of Secession in the Soviet Setting. *British Journal of Political Science*. 2000. Vol. 30, no. 1. P. 31–56. URL: <https://doi.org/10.1017/s0007123400000028> (date of access: 05.01.2023).
21. Hitman G. Israel's Arab leadership in the decade attending the October 2000 events. *Israel Affairs*. 2013. Vol. 19, no. 1. P. 121–138. URL: <https://doi.org/10.1080/13537121.2013.748290> (date of access: 05.01.2023).
22. Kivisto P., Horowitz D. L. Ethnic Groups in Conflict. *International Migration Review*. 1987. Vol. 21, no. 1. P. 170. URL: <https://doi.org/10.2307/2546140> (date of access: 05.01.2023).
23. Separatism and integration: a study in analytical history. *Choice Reviews Online*. 2003. Vol. 40, no. 08. P. 40–4759–40–4759. URL: <https://doi.org/10.5860/choice.40-4759> (date of access: 05.01.2023).
24. Referendums, nationalism and separatism. *Democracy on demand*. 2021. URL: <https://doi.org/10.7765/9781526158963.00014> (date of access: 05.01.2023).

25. Brother against brother: violence and extremism in Israeli politics from Altalena to the Rabin assassination. *Choice Reviews Online*. 1999. Vol. 36, no. 11. P. 36–6523–36–6523. URL: <https://doi.org/10.5860/choice.36-6523> (date of access: 05.01.2023).

26. Gunaratna R., Acharya A., Pengxin W. Uighur Separatism: East Turkistan Groups. *Ethnic Identity and National Conflict in China*. New York, 2010. P. 47–88. URL: https://doi.org/10.1057/9780230107878_4 (date of access: 05.01.2023).

27. Treisman D. S. Russia's "Ethnic Revival": The Separatist Activism of Regional Leaders in a Postcommunist Order. *World Politics*. 1997. Vol. 49, no. 2. P. 212–249. URL: <https://doi.org/10.1353/wp.1997.0006> (date of access: 05.01.2023).

28. Albin C. Collapsed states: the disintegration and restoration of legitimate authority. *International Affairs*. 1996. Vol. 72, no. 4. P. 798. URL: <https://doi.org/10.2307/2624134> (date of access: 05.01.2023).